

Nicolae DUMBRĂVESCU

**NICOLAE IANOVICI, UN DESCHIZĂTOR DE CONȘTIINȚĂ
NAȚIONALĂ LA AROMÂNII DIN IMPERIUL HABSBURGIC**

**Nicolae Ianovici, a national consciousness opener at the aromanian's
from the Habsburg Empire**

Nicolae DUMBRĂVESCU

Abstract: *In this study I will focus on the life and work of Nicolae Ianovici, an Aromanian linguist, native of Moscopole. Arriving to Pest, a city of the Habsburg Empire, Nicolae Ianovici, composed a dictionary in two volumes summarizing 1302 pages titled "Diccionariu tru cinci limbe ellinescu, grecescu, rumanescu, nemcescu sbii madsarescu". His work is extremely important for the study of dialects and languages in which the dictionary was written.*

Key words: Nicolae Ianovici, Habsburg monarchy, Aromanian, culture, dictionary.

Atmosfera spirituală din Monarhia Habsburgic, politica școlară și confesională a josefinismului promovat de Maria Tereza (1740-1780) și Iosif al II-lea (1780-1790) favorizau eforturile acelor învățați macedoromâni care erau stabiliți aici și care trăiseră momentul deșteptării naționale a diferitelor popoare. Negustorii și proprietarii funciari aromâni din Ungaria, Banat și Transilvania asistară la spectacolul înălțător al deșteptării conștiinței naționale. Se simțiră deosebiți de grecii a căror limbă o întrebuițau în afaceri și o considerau ca limbă maternă deopotrivă cu modestul și necunoscutul dialect în auzul căruia crescuseră departe, în satele muntoase ale patriei.

Pepiniera redeșteptării naționale pentru aromâni au fost Viena și Budapesta, unde luaseră contact cu învățați români din Transilvania ca: Petru Maior, Gheorghe Șincai, Samuil Micu și cu ideologia iluministă promovată de aceștia. Conform acestei teorii, progresul social era inevitabil condiționat de luminarea poporului prin cultură.¹ Așadar, coloniștii macedoromâni din Pesta, de la o vreme, revin la conștiința obârșiei lor naționale și sunt mândri de limba lor strămoșească.

La procesul acesta de redeșteptare națională a contribuit, firește, în primul rând, curentul literar latinist, pornit la sfârșitul veacului al XVIII-lea. Sub influența corifeilor Școlii Ardelene, macedoromânii înlocuiesc în scrierile lor literele grecești cu cele latine, introduc pentru prima dată un număr mare de dacoromânisme și latinisme în locul cuvintelor străine din dialectul aromân și își publică cercetările despre români de dincolo de Dunăre, unele în dialectul aromân. Interesul pentru descoperirea identității etnice și lingvistice proprii s-a manifestat tot mai evident.

Pe urmele acestei mișcări de renaștere culturală, la începutul secolului al XIX-lea, din mijlocul coloniei macedoromâne din Pesta se remarcă trei personalități ale

¹ Ana Ursulescu, Nicolae Dumbrăvescu, „Școlii din fosta graniță militară bănățeană în atenția ierarhilor ortodocși români”, în *Sentenția*, Târgu-Jiu, Editura Academica Brâncuși, 2013, p. 121.

„Nicolae Ianovici, a national consciousness opener at the aromanian's from the Habsburg Empire”, *Astra Salvensis*, 3, p. 52-54

culturii aromâne din imperiul Habsburgic: Gheorghe Constantin Roja,² Mihai Boiagi³ și Nicolae Ianovici, istorici și literați ce și-au desfășurat activitatea la Buda și Pesta respectiv Viena. Așadar în acest studiu am să mă opresc asupra vieții și activității lui Nicolae Ianovici lingvist aromân, original din Moscopole, care a trăit pentru o scurtă perioadă de timp la Timișoara precum o făcuse și un alt om de cultură macedoromân Gheorghe Constantin Roja. Ajuns în Imperiul Habsburgic, la Pesta, Nicolae Ianovici a alcătuit un dicționar în două volume ce însuma 1302 pagini, intitulat *Diccionariu tru cinci limbe: ellinescu, grecescu, rumanescu, nemcescu shii madsarescu*.⁴

În prefața acestei lucrări scrise în greacă veche, Nicolae Ianovici face o adevărată pledoarie pentru necesitatea acestei lucrări, atât pentru comunitățile de aromâni din Balcani cât și pentru celelalte comunități de aici: „*Scopul compilatorului vizează folosința obștească a neamului său, și pe iubitorii de limbi (străine) a celorlate patru limbi, și pentru acest lucru a muncit destui ani la alcătuirea dicționarului și la observarea exact a cuvântului propriu. Că dicționarul este foarte necesar în școlile celor patru națiuni, nu este nevoie de dovedit, deoarece și dascălii și elevii, din experiența de până acum și din dificultățile încercate prinea, dovedesc cele spuse. Iar acei, mai cu seamă, dintre românii de dincolo de Dunăre, vor afla adevărul, când vor vedea în el, propria lor limbă maternă, și o vor găsi fucă a limbii latine, dar oarecum deformat din pricina amestecului cu alte neamuri. Cuvintele elinești și grecești le-am luat din dicționarul domnului Gheorghe Constantin din Ianina; iar pe cele nemțești și ungrești din dicționarul domnului Iosif Marton iar traducerea în limba mea maternă, ca specialist al ei, am scos-o și am dat-o de la mine, ca român ce sînt născut, fiind originar din Moscopolea Macedoniei. Din acest dicționar se dovedește că românii, și din năuntru și din afara Dunării, sînt într-adevăr coloniști din Roma, și prin acest lucru însuși, adică români, adică latini și nu vlahi sau macedovlahi, după cum câțiva dintr-ai noștri au îndrăznit să ne numească. Deoarece, când cel pe nedrept numit vlah, va fi întrebat, ce neam ești? - răspunde: "eu escu ramanu, sau romanu". "eu sunt, spune, român, adic roman". Dar acei care vorbesc latinește sau italienește, nu se numesc pe ei înșiși români, iar singurii noi am păstrat pînă acum numele de romani*”.⁵ Prin urmare observăm că în prefața lucrării, Nicolae Ianovici constată încă o dată dacă mai era nevoie lipsa abecedarelor și gramaticilor în dialect atât pentru copiii aromânilor cât și a celorlalte naționalități conlocuitoare din Peninsula Balcanică. Lucrarea sa așadar nu viza numai comunitatea aromânească cât și celelalte comunități de la sud de

² Pentru mai multe amănunte despre viața și activitatea lui Gheorghe Constantin Roja vezi: Nicolae Dumbrăvescu, „Mișcării național-culturale în spațiul central european. Gheorghe Constantin Roja și aromânii”, în *Cetatea Culturală*, număr 105, 2013, p. 7-10.

³ Pentru mai multe amănunte despre viața și activitatea lui Mihai Boiagi vezi: Nicolae Dumbrăvescu, „Mișcării național-culturale în spațiul central european. Mihai Boiagi și aromânii”, în *Familia Română*, număr 1, 2013, p. 129- 131.

⁴ Gheorghe Zbucnea, *O istoria a românilor din Peninsula Balcanică secolele XVIII-XX*, București, Editura Biblioteca Bucureștenilor, 1999, p. 43.

⁵ Maria Berényi, *Cultura românească la Budapesta în secolul al XIX-lea*, Giula, 2000, p. 28.

Nicolae DUMBRĂVESCU

Dunăre și din Imperiul Habsburgic. El dorind ca prin această lucrare să aibă o contribuție la dezvoltarea culturală a celor cinci comunități de la sud de Dunăre și din Imperiul Habsburgic cărora li se adresa lucrarea. Ea fiind de altfel extrem de importată și pentru comercianții care făceau comerț, atât în Peninsula Balcanică cât și în imperiul Habsburgic. Observăm de asemenea în prefața acestei lucrări influența corifeilor Școlii Ardelene asupra scrierii lui Nicolae Ianovici, care considera că originea coloniilor aromânești se află în Imperiul Roman, iar dialectul aromân provine din limba latină, la fel cum susținea și Petru Maior în lucrările sale despre originea poporului român și a limbii române.

Cu toate că lucrarea era de mare interes pentru toate cele cinci comunități cărora li se adresa totuși ea nu a fost tipărită la tipografia din Buda, deși a fost aprobat spre publicare în anul 1821 de către cenzorul acestei tipografii, Gheorghe Petrovici.

În concluzie, lucrarea lui Nicolae Ianovici este extrem de importantă pentru studierea dialectelor și limbilor în care a fost scrisă. Însă pentru încadrarea sa în diferitele curente de activitate lingvistică urmate de cărturarii aromâni în aceeași vreme, așteptăm cuvântul autorizat al filologilor și lingviștilor, care până în acest moment nu s-au pronunțat asupra valorii ei.